

Ana
Šverko

Trogirske utvrde: povijesni okviri i višeznačne metafore

Povodom provedbe projekta nositelja Grada Trogira i partnera Muzeja grada Trogira i Turističke zajednice grada Trogira „Trogirska kamena enciklopedija – zidine grada, čuvari baštine i zalag budućnosti“ financiranog od Europskog fonda za regionalni razvoj u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.–2020.“

↑ Pogled na prostor Batarije (MVA)

Na spomen utvrda Trogira, grada-otoka, zasigurno je prva asocijacija gradski kaštel Kamerlengo, s poligonalnom kulom koja dominira zapadnim dijelom otočića. No povijest trogirskih utvrda seže i daleko prije i poslije ranog 15. stoljeća, kada je na strateškoj poziciji, izdvojeno od strukture naselja, bio dovršen ovaj monumentalni sklop, koji je mogao djelovati i kao samostalna utvrda, izvorno ograđen jarcom. Povijesna jezgra Trogira upisana je na listu svjetske kulturne baštine UNESCO-a upravo kao izuzetan primjer kontinuiteta urbane strukture u kojoj je putanja razvoja društvenih i kulturnih vrijednosti jasno vi-

dljiva u izgledu grada. U tom se kontekstu transformacije trogirskih utvrda mogu pratiti u rasponu od utvrđenja helenističkog Tragurija, 220. pr. Kr., sve do početka 20. stoljeća, kada ubrzano nestaju i ustupaju mjesto stambenim i javnim građevinama.

Općenito govoreći, Dalmacija je zbog svoga položaja sadržavala kroz povijest liniju razgraničenja, i analogno tome bila područje susreta različitih kultura. Stoga je obilježena jedinstvenom kreativnom kulturnološkom sintezom u umjetnosti, kao i razvijenom fortifikacijskom arhitekturom. Morfološki i strateški izuzetno povoljan položaj trogirskog otočića u kanalu između

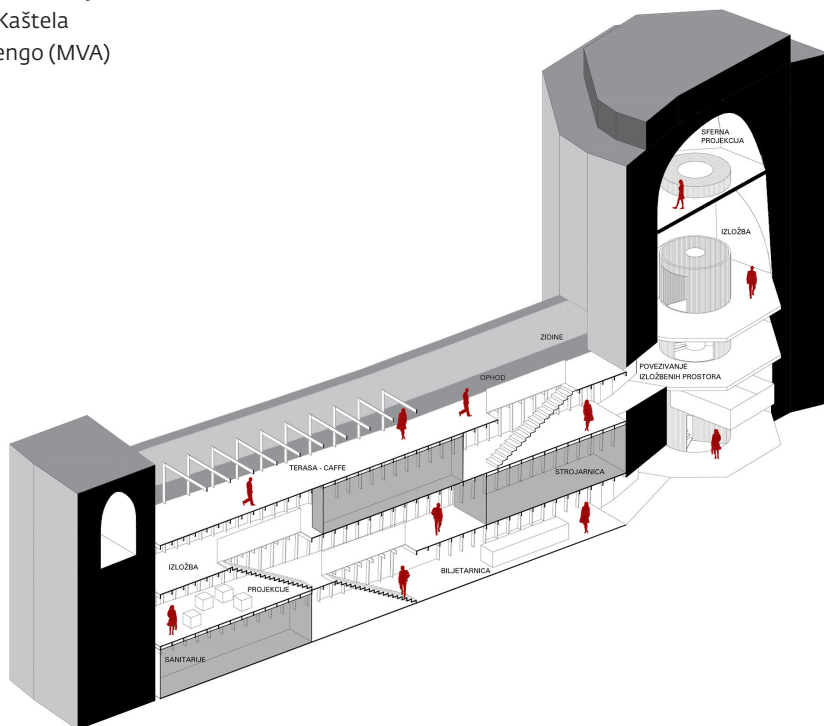
kopna i otoka Čiova, na zapadnom rubu širokog Kaštelanskog zaljeva, inicirao je kontinuitet razvoja grada i njegova obrambenog sustava, a prostorni limit je u urbanističkom smislu taj kontinuitet učinio dodatno specifičnim. Utvrde grada prvotno smještene na istočnoj strani otoka koncentrično su se širile do srednjeg vijeka, kada se grad proširuje na predgrađe prema zapadu. Daljnjim rastom grada, granice otoka su se nasipanjem prilagođavale obrambenim formacijama. Sustavi obrane su se tako transformirali sukladno razvoju ratnih strategija, a prostorno ograničenje uvjetovalo je da ranije faze prvo apsorbira urbana struktura, a zatim i fizionomija samog otoka.

Trogirske su utvrde tako mnogo više od svjedoka povijesti obrane grada; one su bitan faktor formiranja morfološke logike Trogira, čiji su dijelovi ostali zauvijek zabilježeni u linijama ulica koje slijede obrise

nekadašnjih zidina, u kulama transformiranim u kuće, i napokon, u formi samog otoka, koji je nakon rušenja baroknih bastiona do danas ostao definiran slijedom njihove rubne linije.

Idealna točka za razmišljanje o obrani grada, i razumijevanje povijesnog razvoja fortifikacijskog sustava Trogira, zasigurno je gotički Kamerlengo, ne samo kao najistaknutiji ostatak trogirskih utvrda, već i kao oznaka prekretnice između zasebnog utvrđivanja grada i predgrađa u jedinstven sustav obrane, koji će biti postignut povezivanjem Kaštela s južnim gradskim zidom i renesansnom kulom sv. Marka, izgrađenom na sjeverozapadnom rubu otoka oko 1480. godine. Osim tih dviju utvrda, daljnje ključne točke nekadašnjeg obrambenog sustava putem kojih se može razviti dinamična priča o trogirskim fortifikacijama, sjeverna su i južna gradska vrata s Ma-

Prikaz intervencije
unutar Kaštela
Kamerlengo (MVA)

lom ložom iz 16. stoljeća priljubljenom uz zid, namijenjenom onima koji su tražili zaklon pred gradskim vratima. Uz klasicistički glori jet, izgrađen početkom 19. stoljeća, za vrijeme francuske uprave u Dalmaciji, na minijaturnom otočiću između Kamerlenga i kule sv. Marka, navedeni spomenici obuhvaćeni su gradskim projektom „Trogirska kamena enciklopedija – zidine grada, čuvari baštine i zalag budućnosti“ financiranim iz EU fondova, kojim ih se želi sanirati i obnoviti, ali i prezentirati, ne samo kao pojedinačne materijalne vrijednosti, nego upravo kao segmente kroz koje se razumijeva slojevita povijest obrane, morfologije i kulture grada, integrirane u suvremeni život.

U sklopu projekta krajem 2019. je uzorno proveden natječaj u organizaciji splitskog Društva arhitekata za izradu arhitektonskog rješenja rekonstrukcije s prijedlogom namjene za kaštel Kamerlengo, kulu sv. Marka i Marmontov glori jet, te idejnog urbanističkog rješenja gradskog predjela Batarija, dijelom nasutog prostora među njima na kojemu je veliko nogometno igralište. Prvonagrađenim rješenjem arhitektonskog biroa MVA / Mikelić Vreš Arhitekti, optimalno je odgovoreno na ovaj složen zadatak. Cjelokupan urbanistički koncept obuhvata arhitekti Marin Mikelić i Tomislav Vreš razvijaju na valorizaciji i interpretaciji povijesnih slojeva, što im je omogućilo da nove elemente projektiraju kao nedvojbeno suvremene i autorski suverene strukture, oslonjene na kontekst kojega pritom snažno podržavaju. Njihove intervencije su prije svega reverzibilne, polifunkcionalne i primarno infrastrukturne, projektirane pritom kao otporne na plavljenje, zbog rizika od obalne erozije i povećanja morske razine, koji itekako prijete otoku od svega metra nadmorske visine.

Za početnu točku obilaska trogirskih fortifikacija odabiru kulu sv. Marka, koju projektantski promišljeno i povijesno utemeljeno istovremeno tretiraju kao izložbeni prostor i kao izložak za sebe, odnosno potenciraju doživljaj sublimiranom prezen-

tacijom i izložbenog prostora i izloženog, a formiranjem vidikovca na vrhu kule ujedno skreću pažnju prema prostornom kontekstu. Kaštel Kamerlengo u svom dvorištu zadržava ulogu najvažnijeg polivalentnog prostora grada za kulturna i druga javna događanja, a kula postaje središnji prostor za izložbu o povijesti trogirskog fortifikacijskog sustava, i ovdje osmišljenu slijedom ideje o smještanju izložbe u sam izložbeni artefakt. Za ilustraciju njihova projektantskog pristupa dovoljno je istaknuti tretman južnog zida Kaštela. Uzevši u obzir njegovu narušenu stabilnost, prislonili su uz njega višekratnu čeličnu konstrukciju koja istovremeno nosi u sebi komunikacije i prateće sadržaje potrebne za funkcioniranje izložbenog i otvorenog dijela Kaštela, ali pridržava i samu povijesnu konstrukciju, suptilno je čuvajući tako od naizgled neizbježnog učvršćenja armiranim betonom i oblaganja novim kamenom.

Da bi se priča o trogirskim fortifikacijama proširila izvan zapadnog dijela otoka, angažirani su dizajner Damir Gamulin i arhitekt Antun Sevšek, kao autori projekta višeslojnog likovnog identiteta za kulturna dobra i prostore obuhvaćene cjelokupnom „kamenom enciklopedijom“. Razvili su sustav urbane opreme koja gradi identitet kroz klupu, kantu za otpad te rasvjetu, a ponajviše kroz elemente označavanja i usmjeravanja povijesnom jezgrom Trogira, odnosno dizajniranu opremu koja upućuje prema odabranim objektima, i koja ih integri ra u sadržajno koherentnu priču. Gamulin i Sevšek kroz fortifikacijske slojeve kao povijesne okvire razvoja grada, tretiraju čitav grad kao muzej na otvorenom u kojemu se odvija suvremeni život. Projekt identiteta izvode iz dosadašnjih istraživanja povijesti trogirskih fortifikacija i njihova utjecaja na morfologiju grada i otoka, koje zatim interpretiraju kroz materijalnu pojavnost. Njihov se projekt uspostavlja kao svojevrsna prostorna knjiga standarda, a izvedbu signalizacije za kaštel Kamerlengo, kulu sv. Marka i Marmontov glori jet implementira-

ju kroz suradnju s biroom MVA, pri čemu utvrde zajednički tretiraju kao baštinu u kojoj se prije svega živi.

Smisao urbane konzervacije jest u shvaćanju spomenika kao dijela urbanog okruženja, a ne kao izdvojene prostorne činjenice. Spomenik je živa baština povezana s okruženjem uzročno-posljedičnim vezama i međusobnim utjecajima, a to je pristup koji je prepoznat i razvijen kroz cjelokupnu dokumentaciju izrađenu u sklopu ovog trogirskog projekta. Umjetnost istinske interpretacije i prezentacije baštine čita se u pristupu koji ne nameće stvarnosti *prošlo svršeno vrijeme*, već ima sposobnost prizivanja prošlosti u sadašnjost, i sinkronizacije sa suvremenim životom. Grad Trogir je do-

brom organizacijom i skladnom suradnjom na svim nivoima dobio visokokvalitetnu dokumentaciju i za brojne druge segmente ovog složenog projekta te preostaje nada da će biti snage i podrške sa svih uključenih strana da se planirano jednako kvalitetno i realizira. Trogir bi tako dobio obnovljene spomenike, ali i mnogo više. Trogirske fortifikacije ovim bi projektom mogle postati višeznačne metafore ideje čuvanja: grada, ljudi, povijesti, kulture... Drugim riječima, mogu biti snažne čuvarice identiteta mjesta, vječnog suputnika kroz stvarni svijet kojega možemo osjećati, upoznati, poštovati i izgrađivati, a ne pasivne slike izdvojene iz konteksta.×